



UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Een halve eeuw hoofdbreken over de eindgroep [Bespreking van: M. Arfs (2007) Rood of groen? De interne woordvolgorde in tweeledige werkwoordelijke eindgroepen met een voltooid deelwoord en een hulpwerkwoord in bijzinnen in het hedendaags Nederlands]

Weerman, F.

Publication date

2012

Document Version

Final published version

Published in

Internationale Neerlandistiek

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Weerman, F. (2012). Een halve eeuw hoofdbreken over de eindgroep [Bespreking van: M. Arfs (2007) Rood of groen? De interne woordvolgorde in tweeledige werkwoordelijke eindgroepen met een voltooid deelwoord en een hulpwerkwoord in bijzinnen in het hedendaags Nederlands]. *Internationale Neerlandistiek*, 50(jubileumnr), 143-145. <http://www.internationaleneerlandistiek.nl/vol50/nr00/a44>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

2007

Mona Arfs: *Rood of groen?*

Göteborg, Göteborger germanistische Forschungen/Acta Universitatis Gothoburgensis 49

Een halve eeuw hoofdbreken over de eindgroep.

Het verschijnen in 2007 van het proefschrift van Mona Arfs, *Rood of groen?* illustreert niet alleen hoe de neerlandistiek *intra muros* en *extra muros* naar elkaar zijn toegegroeid, het markeert ook het punt waarop de studie van een weerbarstig, typisch Nederlands verschijnsel is gekomen nadat talloze taalkundigen van verschillende theoretische komaf zich hierover hebben gebogen gedurende een halve eeuw (en eigenlijk langer – zie het proefschrift van Arfs voor een overzicht). De taalkundige hoofdbreken die Nederlandse werkwoordelijke eindgroepen opleveren, hebben zelfs buiten de neerlandistiek carrière gemaakt, al moet je je daar ook weer niet al teveel bij voorstellen. Toen onlangs (14 maart 2011) Noam Chomsky, ongetwijfeld de meest gezichtsbepalende taalkundige van deze tijd, na een lezing in Leiden gevraagd werd hoe het gezien zijn zojuist gepresenteerde nieuwe inzichten nu verder moest met de Nederlandse werkwoordelijke eindgroep, keek hij met een gezicht dat leek uit te drukken: nog *nóóit* van gehoord.

Wat is het probleem met die Nederlandse werkwoordelijke eindgroepen? Eigenlijk gaat het om meerdere problemen, waarbij ruwweg twee grote vragen spelen. De eerste draait om het verschijnsel dat de werkwoorden aan het einde van de Nederlandse zin ogenschijnlijk niet op een logische wijze gekoppeld zijn aan de erbij horende subjecten en objecten. Neem een zin als (1a), waarin *de dirigent* het subject is van *liet*, terwijl *de mannen* het subject is van het na *liet* komende werkwoord *zingen*. Ook het object *deze partij* staat voor *liet*, terwijl het bij *zingen* hoort. Hoe anders in een taal als het Engels, waar keurig bij elkaar staat wat bij elkaar hoort. Sprekers van het Nederlands lijken geen last lijken te hebben van dit gekluts en de vraag is hoe dat kan en wat dat zegt over menselijke taal.

- (1) a. (Ik denk) dat de dirigent de mannen deze partij liet zingen
b. ... that the conductor let the men sing this part

Zeer veel onderzoekers hebben zich met deze vraag bezig gehouden, waarbij het werk van de briljante taalkundigen Evers en Huybregts richtingbepalend is geweest. De eerstgenoemde heeft sinds zijn proefschrift uit 1975 zo ongeveer zijn hele carrière als onderzoeker aan dit verschijnsel gewijd, de tweede publiceerde nauwelijks (zie echter Huybregts 1976), maar zijn inspirerende ideeën bereikten desalniettemin veel onderzoekers.

Je kunt er van mening over verschillen of dit onderzoek geleid heeft tot antwoorden die even groot zijn als de oorspronkelijke vragen. Sommigen zeggen dat het voor zulke grote antwoorden nog veel te vroeg is. In ieder geval valt niet te ontkennen dat dit onderzoek geleid heeft tot een toename van de kwaliteit en de kwantiteit in de beschrijving van de Nederlandse werkwoordelijke eindgroep, in al zijn varianten, in diverse talen en dialecten, synchroon en diachroon. Daardoor sloot dit werk aan bij een beschrijvende traditie die al bestond voor 1975, óók voor de werkwoordelijke eindgroep. De gevonden variatie brengt ons bij een tweede cluster van problemen: wat zit er achter deze variatie? Een standaardvoorbeeld daarvan is de afwisseling van zogenaamde rode volgorde (participium achter de persoonsvorm) en groene volgorde (participium voor de persoonsvorm) in respectievelijk (2a) en (2b).

- (2) a. (Ik denk) dat de dirigent het koor *heeft geleid*
(rode volgorde)
b. ... dat de dirigent het koor *geleid heeft*
(groene volgorde)

Waarom bestaan deze volgordes, die voor veel sprekers equivalent zijn, naast elkaar? Waarom kunnen we niet met één volgorde toe, zoals bijvoorbeeld de Friezen, de Duitsers en de Engelsen (in hun standaardvarianten)? Zitten we wellicht in een overgangsstadium, en is een van de twee de 'oude' volgorde en de andere de 'nieuwe'? Hebben de twee volgordes voor sprekers van het Nederlands toch een andere gebruikswaarde, al kunnen zij dat zelf niet zo makkelijk omschrijven? Gedigitaliseerde corpora maken het mogelijk het taalgebruik met moderne statistische technieken te onderzoeken. Mona Arfs laat zien dat in het door haar onderzochte corpus van geschreven teksten de rode volgorde verreweg het vaakst wordt gebruikt, en dat de afwijkingen van het gemiddelde gerelateerd lijken aan verschillende factoren, waaronder met name prosodie.

Ook in het onderzoek naar de variatie is de vooruitgang enorm, maar toch eerder descriptief dan dat we nu écht weten wat er aan de hand is. En alweer, misschien is het daarvoor ook nog te vroeg. Dat doet de vraag rijzen hoe het nu verder moet. Welke elementen ontbreken en kunnen helpen de grote vragen te beantwoorden? Wat mijns inziens een beetje uit het oog is geraakt, is dat de Nederlandse variatie in (2) bij uitstek het patroon laat zien dat zich voordoet in tal van andere eigenschappen, en dat als zodanig door Van Haeringen (1956) is beschreven, namelijk dat het Nederlands tussen het Engels en het Duits inzit. Waar het Engels de vaste volgorde finiet werkwoord-participium heeft, geldt het omgekeerde voor het Duits. En geheel volgens het Van Haeringen-patroon zit het Nederlands daar met de variatie in (2) tussen in. Ik heb eerder gesuggereerd (namelijk in Weerman 2006) dat dit patroon in ieder geval voor veel andere verschijnselen begrepen zou moeten worden als een effect van de rol van taalcontact (en daarmee 'tweede' of eigenlijk 'late' verwerving) in de geschiedenis van de

betrokken talen: zeer groot bij de wording van het Engels, relatief gering bij het Duits, het Nederlands er tussenin.

Als we deze gedachte verder volgen is er behalve meer aandacht voor een gedetailleerde historische vergelijking onderzoek nodig naar hoe eerste- en tweedetaalleerders constructies met een finiet werkwoord en participium verwerven. Een schot voor de boeg: mijn indruk is dat late verwervers de 'Engelse' volgorde in (2a) prefereren, terwijl Nederlandse kinderen (althans voor zover zichtbaar in CHILDES-corpora) aanvankelijk juist vaker de 'Duitse' volgorde van (2b) gebruiken. Dat zou aansluiten bij de veronderstelling in De Sutter (2009) dat voor sprekers van het Nederlands de volgorde in (2b) basaal is. (2a) is zo gezien een extra-tje, maar wel een versiering die we zeer frequent gebruiken. Zou deze combinatie van historische taalkunde en onderzoek naar eerste- en tweedetaalverwerving niet een aardig programma vormen voor de internationale neerlandistiek van de komende jaren?

Arfs, Mona, *Rood of groen? De interne woordvolgorde in tweeledige werkwoordelijke eindgroepen met een voltooid deelwoord en een hulpwerkwoord in bijzinnen in het hedendaags Nederlands*. Göteborg, 2007.

Fred Weerman, Amsterdam

Evers, Arnold, *The transformational cycle in Dutch and German*. Dissertatie, Utrecht, 1975.

Haeringen, C. B., *Nederlands tussen Duits en Engels*. Tweede druk. Den Haag, 1956.

Huybregts, Riny, 'Overlapping dependencies in Dutch'. *Utrecht Working Papers in Linguistics* 1, 1976, 24-65.

Sutter, Gert de, 'Towards a multivariate model of grammar: the case of word order variation in Dutch clause final verb clusters'. A. Dufter, J. Fleischer & G. Seiler (red.), *Describing and modeling variation in grammar. Trends in linguistics. Studies and monographs*. Berlin, 2009, 225-254.

Weerman, Fred, 'It's the economy, stupid! Een vergelijkende blik op *men* en *man*'. M. Hüning, U. Vogel, T. van der Wouden & A. Verhagen (red.), *Nederlands tussen Duits en Engels*. Leiden, 2006, 19-47.